

JMÉNO Jan Nejedlý, Jakub Šofar

PŘEDMĚT PO PRÁCI

LEGRACI II

LEXIKON LIDOVÉ TVOŘIVOSTI Z DOB SOCIALISMU

Bizbooks

Po práci legraci II.

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.bizbooks.cz
www.albatrosmedia.cz

Bizbooks®

Jan Nejedlý, Jakub Šofar
Po práci legraci II. – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Jan Nejedlý & Jakub Šofar

PO PRÁCI

legraci II

Lexikon lidové tvořivosti z dob socialismu

Poděkování

za inspiraci, vzpomínky a soudružskou výpomoc

Pavlu Bečvářovi, Petru Bočkovi, Jiřímu Čapkovi, Gustavu Erhartovi, Květoslavu Growkovi, Martině Hahnové, Václavu Hájkovi, Vladimíru Handlovi, Zuzaně Chvatíkové, Tomáši Jaklovi, Janu Jiroutovi, Richardu Klailovi, Ondřeji Kolářovi, Vladimíru Křivánkovi, Kuláčovi, Janě Malé, Zdeňkovi Melounovi, Janu Nešverovi, Vladimíru Novotnému, Janu Peštovi, Radimu Seltenreichovi, Michalu Šandovi, Ludmile Šebkové, Vojtěchu Vojtěchovi, Josefu Vránovi a mnoha dalším

Jaký je rozdíl mezi lidem
a lidmi za socialismu?

Náš lid buduje novou a spravedlivou společnost
a statečně překonává všechny překážky,
kdežto lidi na to serou.

ROZŠLÁPNUTÝ HERMELÍN

aneb

Malý socialistický hosipník, nápravník, ošemetník a tlučhubník

Když v roce 2016 vyšel lexikon *Po práci legraci*, kde jsme shromáždili humornou lidovou tvořivost z časů socialismu, netušili jsme, jestli to bude ještě vůbec někoho zajímat. Od pádu komunistického režimu uběhlo dlouhých sedmadvacet let, od jeho nastolení dokonce bez dvou rovných sedmdesát. Mnohé vtipy, narážky a jinotaje jsme tudíž museli vysvětlovat, což pro šprýmování bývá obvykle smrtící. Nebylo. Spojení humoru a historie se ukázalo být oboustranně výhodné. Na své si přišel zájemce o minulost i milovník smíchu. Kniha se kolem Vánoc dokonce na chvíli stala socialistickou „podpultovkou“. Největší zásluhu na tom měl samozřejmě samotný lidový humor, jehož nápaditost a hravost jsou nezměrné.

Co nás mimořádně potěšilo, byly ohlasy čtenářů včetně řady exulantů, kteří vyslyšeli naši výzvu a posílali nám další a další dobové anekdoty, hádanky, průpovídky, parodie i potměšilé výrazy, jimiž si lidé pojmenovávali tehdejší realitu po svém. Množství humoru, které vzniklo za čtyřicet let vlády soudruhů, bylo mnohonásobně větší, než jsme čekali. Když člověk zavřel oči, proměnilo se mu komunistické Československo v šaškovské panoptikum. Tehdejší budovy, sochy, vysílače, vodojemy či vozidla zapluly díky magii humoru do bažin a místo nich povstávaly z mlh entity pojmenované Štrougalův úd, Chruščovova hlava, Jakešovy vidle, Husákova raketa, Leninovy sáně...

Zkusili jsme tedy znovu zatřást svými a mnoha dalšími hlavami a vytřepat z nich vzpomínky na dobu, kterou dnešní žáci nazývají svou specifickou ruštinou „báječnyje gódy podě psa“. Nebylo to lehké. Hosip, jak zní šifrovaný výraz pro sklerózu (hosip = hovno si pamatuje), je na postupu jaksi celonárodně, a to zvláště hosip historický. Jak nám však napsala jedna čtenářka, z těchto důvodů si již dávno pořídila macatý hosipník, tedy zápisník, do něhož si zaznamenává věci humoristické, to jest podstatné pro přežití člověka a národa. Berte tedy i tento svazek jako svého druhu hosipník čeledi socialistické.

I

Druhý díl knihy *Po práci legraci* plynule navazuje na ten předchozí, ba dokonce je s ním vzájemně propojen, proto nejen z důvodů hokynářských vřele doporučujeme pořízení obou svazků současně. Poznámky pod hesly přítomného lexikonu označené římskou číslicí (I) odkazují na díl první, jehož téma rozšiřují o další groteskní fasety.

V zásadě tu najdete tři druhy hesel: nová, obnovená a doplněná. Nová hesla pokrývají fenomény a persony, na něž se minule nedostalo (Slovenské národní povstání, kampaň proti mandelince bramborové, akce Pracující do literatury, Korea, Vietnam, Mičurin, Ceaușescu, Smrkovský aj.). Kromě známých osobností zachránila paměť humoru ze zapomnění opět i řadu bizarních figur, jako byli zapuzený moravský revolucionář Muna, spořivá údernice Korabelniková, afghánský politický „babrák“ Babrak Karmal, íránský šáh Rezá Pahlaví, konzský separatista Tshombe a další veličiny z propadliště dějin.

Hesla obnovená mají stejný název jako v prvním dílu (Rádio Jerevan, Latrin-press), avšak obsah odlišný. Jsou to vlastně laufy, skrze něž armáda anonymních humoristů ostřelovala pitomce všeho druhu; a tahle munice jen tak nedojde. A konečně, v heslech doplněných se setkáte se starými známými výtečníky (Lenin, Stalin, Brežněv, Novotný, Svoboda, Husák), kteří lidovou imaginaci dráždili natolik, že verbální plivance na jejich osobu vydaly na další samostatná hesla. Jestliže prezident Antonín Novotný figuruje v prvním dílu coby „Krásný Tony“, zde najdete jeho novou karikaturu pod heslem „Antonín Římský“ i s příslušnými odkazy.

Celkově lze říci, že se zvětšil rozptyl témat slovníku. Už tu není jen politika, kultura a vybraný spotřební artikl, ale i více běžného života včetně záležitostí kolem erotiky. Jednak je to fundament lidového humoru, jednak i v okolnostech provozování té nejoblíbenější společenské hry „vyndej-zandej“ se odrážela tehdejší doba.

Větší prostor jsme tentokrát věnovali našim přátelům ze Slovenska, Sovětského svazu či východního Německa, jejichž zemitý folklor u nás zhusta zdomácněl. A sáhli jsme též do slovesnosti židovské, neboť i synové Izraele, rozprsknutí porůznu po světě, okusili svérázu socialismu, což zanechalo stopu v jejich anekdotické filozofii. Více pozornosti se dostalo i humoru vojenskému (heslo „modrá knížka“ nabobtnalo do extra kapitoly) a vězeňskému – vyjma toho bachařského. Smát se výrazu „karlovarská léčebná“ pro přesolenou horkou polévku, kterou vyšetřovatel StB nutil žíznícímu čihošťskému faráři Toufarovi, jednoduše nejde, byť se prý přitom estébácká zrůda za břicho popadala.

Na mnoha místech hesláře zaujímá výsadní postavení rok 1968. Výjimečný okamžik dějin humoru, kdy po nesmyslném přepadení země byli namísto vojáků povoláni do zbraně šprýmaři. „Papír a tužka je naše puška!“ – hlásal tehdy jeden z tisíců pouličních plakátů. O rok později, když se ve výročí invaze shromáždili vtípalci na Václavském náměstí v Praze, nezatnuli tipec jejich srandě cizí okupanti, ale tuzemská policie a armáda. Aby nebyla slyšet střelba a nárek mlácených lidí, z venkovních ampliciónů vyhrávala tehdejší pop music. „Dám dělovou ránu, bum, bum, bum...“

Populární hudbě, lépe řečeno její parodické podobě, věnujeme v lexikonu dostatek prostoru, neboť na rozdíl od románů či jiných náročnějších uměleckých děl se díky své triviálnosti a všudypřítomnosti stala součástí společné paměti. Na konci knihy najdete také kapesní čítanku úryvků z dobového žurna-

lismu, angažované poezie i čiré politické propagandy, kde necháváme zaznít oficiální jazyk doby s jeho obludnou kožeností i kouzlem nechtěného.

II

Čtenáři prvního dílu našeho lexikonu poukázali na několik skutečných či domnělých omylů, kterých jsme se měli dopustit. Jedna chyba se vloudila dozajista. Na stokoruně z roku 1961 nebyla vyobrazena dvojice zemědělců, nýbrž rolnice a hutník, což mělo symbolizovat společný stát dělníků a rolníků (a ostatní si mohli trhnout nohou).

Cenná byla čtenářská upřesnění některých hesel. Lidový název rumu „hululi“ (= Husákův luxusní likér) se zrodil v době zdražení rudého nektaru, nešlo tudíž o čirou dadaistickou hříčku. Dopravním policistům se přezdívalo „hluchavky“ nejen vzhledem k světle zeleným uniformám, ale i kvůli navlékacím bílým rukávům a bílým potahům na čepice, což vcelku věrně kopírovalo zbarvení léčivé byliny. Vojákoví z povolání, který to měl do civilu „za pár spartakiád“ čili „za furt“, se říkalo častěji „furfák“ než „zafurfák“, jak jsme uváděli.

Vyloženým omylem podle nás nebylo ani označení žižkovského televizního vysílače „šaltpákou socialismu“ (setkali jsme se s tím), i když, pravda, opticky tomu více odpovídaly vodojemy s koulí nahoře, jež připomínaly řadičí páky ze starých autobusů. Řada obhájců vystoupila na obranu zpěváka Luboše Pospíšila, když jsme mu přisoudili přezdívku „Karel Gott chudých“, což je opět autentický úlovek z terénu. Museli jsme však uznat, že původně se tak říkalo jinému interpretovi. Obrýlený tenor Pavel Bartoň měl hlas skutečně značně podobný Gottovu, jenže jeho vizáž inženýra, absence charizmatu a mdlý jevištní projev i repertoár z něj udělaly mistrovu chudší variantu. Dobové zvěsti, že Gottův tým platil Bartoňovi za to, aby nezpíval, byly pak zaručenými zprávami „agentury JPP“ (= Jedna paní povídala).

Podobně jsme vnímali i výtky, že „nejveselejším barákem v lágru“ se za socialismu nenazývalo Maďarsko, ale Polsko. Nejprve ano; ve varšavských kavárnách 60. let jste si dle pamětníků mohli přečíst britský týdeník *The Economist* i s karikaturami Chruščova, ale pak nebylo v Polsku co jíst, a tak se výraz tíše přestěhoval do Budapešti.

Folklor totiž není exaktní disciplína, nýbrž živý organismus, který se neustále proměňuje, a také bezplatná půjčovna, kde vše je k dispozici všem. I omyl zde představuje produktivní prvek. Když se rozezná lidové tamtamy, první a poslední verze se občas liší jako při hře na tichou poštu. Ale takto lidová slovesnost prostě funguje. Jsem pevně přesvědčen, že i druhým dílem lexikonu jsme zadělali na další omyly i „omyly“. Jak říká básník Ramón Gómez de la Serna: „Soudruzi, mějme odvalu mýlit se!“

III

Mezi nejmilejší čtenářské ohlasy patřily ty, které říkaly: „Ano, to je pravda, ale já to znám ještě jinak!“ Variace a varianty kypří nekonečné lány lidového pitvoření. Udělejme si malou inventuru.

Ministr školství Zdeněk Nejedlý byl nazýván nejen „rudým dědkem“, ale i „rudým satanem“. Podle pověsti prý úřady předčasně uzavřely výstavu hub v Brně, neboť u jedovatého hříbu se skvěl popis: „Satan rudý, nejedlý, v stáří zapáchá kozlovinou.“ Ubreptanému propagandistovi Václavu Kopeckému se mimo jiné říkalo „žvanivý slimejš“ v odkazu na stejnojmennou operu angažovaného skladatele Jiřího Pauera. Salonní komunista Adolf Hoffmeister, řečený „Hovnomajstr“, si vysloužil též přezdívku „rudý praporek na golfové holi“. Obávaný šéf oddělení kultury ÚV KSČ Miroslav Müller, známý náklonností k alkoholu, byl zván nejen „Müller Thurgau“, ale také „Obermiler“, aby se odlišil od jiného kulturního politruka, Ladislava Milera, kterému se říkalo „Untermiler“. Označení „velkej a malej Miler“ odpovídalo postavení, nikoli postavám obou papalášů. Na rozdíl od „rudého dědka“ se estetikovi Janu Mukařovskému říkalo „mírovej dědek“, neboť od únorového převratu až do své smrti roku 1975 zastával řadu mírotvorných funkcí v Československém výboru obránců míru či ve Světové radě míru.

U vtípků byly oblíbeny také různé zkomoleniny typu „Rypák“ (režimní spisovatel Josef Rybák), „Jalibor Danda“ (zpěvák Dalibor Janda), „Sifonová a Chladič“ (pěvecké duo Yveta Simonová a Milan Chladil) či „Soubor plísni a canců“ (Státní soubor písní a tanců). Nekonečné pole působnosti skýtal i alternativní výklad zkratek. Trojice písmen JZD značící jednotné zemědělské družstvo se četla jako „jedni zadarmo dělají“ a odzadu „druzí zadarmo jedí“. Na Slovensku měli jednotné rolnícké družstvo – JRD – a výklad liter „Ježiš, ratuj dedinu!“, tj. „Ježíši, ochraňuj vesnici!“. Když byla vyrobena první série traktorů ZETOR 25, odpůrci režimu četli označení stroje pozpátku jako šifrovaný kryptogram: „52. Roku Osvobodí Truman Evropské Země“ (sic!). A jak se vysvětlovala zkratka SSSR? Tři správci a jeden robotník...

Lidová fantazie se vyřádila též na nápojovém lístku s domácími koktejly. Viz „Chomejného chrchel“ (vaječný koňak se zelenou), „letecká limonáda“ (rum s červenou limonádou), „rámusák“ (svažené víno s rumem) či „bubák“ (meloun, do něhož se injekční stříkačkou vpravil rum). Už zmiňovanému bílému vínu značky Müller Thurgau se říkalo „dva cizinci“.

Také různé bizarní socialistické stavby získaly svá ironická jména. Palác kultury v Praze-Nuslích se běžně nazýval „Pakul“, „Lidojem“ či „Husákova stodola“. Nejvýstižnější výraz nám ovšem poslal čtenář, který se pohyboval v prostředí architektů. Bystrému oku projektantů neušlo, že budova, jež se měla stát novou socialistickou dominantou města zastihující Národní divadlo či Pražský hrad, se z dálky ze všeho nejvíc jeví jako „rozšlápnutý hermelín“. Je to opravdu trefné. Rozšlápnutost pompézní stavby vynikne z pohledu od Karlova či z nuselského údolí, případně z vyšších pater protilehlého hotelu Corinthia (původně Fórum). Jako by se Nuslemi prošel Železný muž z písně kapely Black Sabbath a okázalou pýchu socialismu přidupl jako plesnivý sýr.

Další megalomanskou stavbou se v 70. letech stal devatenáctipodlažní hotel Horizont v Peci pod Sněžkou. Budově, která nepatřičně vyčnívá z malebného horského údolí, se říkalo nejen „Krkonošův pyj“ či „Štrougalův úd“, ale i „Dáblův prst“. Je to opravdu ohavná stavba, humpolácký panelák mezi horskými boudami, avšak coby náruživý běžkař musím uznat, že když člověk navečer sestupuje z hřebenů dolů do Pece, je rozsvícený „Štrougalův úd“ vítaným orientačním bodem. Svět prostě není černobílý.

IV

Lidový smích se neomezoval pouze na ústní slovesnost. Řada ohlasů poukazovala i na speciální formy humoru. Tak kupříkladu na zemědělské výstavě v Praze se roku 1948 objevilo vzorové prase, jemuž přes noc prý jakýsi šibal přimaloval na hřbet veliký nápis MARTA. Šlo o zjevnou narážku na korpu-lentní choť Klementa Gottwalda. Jelikož byl nápis vyveden nesmytelnou térovou barvou, prasnice na tento žertík doplatila životem. O tři desetiletí později se ve Východočeském kraji objevily stovky pytlů krmné směsi pro vepře, na jejichž identifikační štítky další lidový pikaro připsal „XV. sjezd KSČ“. Směšovat zvířectvo a politiky bylo běžné už od protektorátu, viz krocana Ádu, podvratáka Emila, housera Gustu či kozla Jakeše. Čtenář ze Semilsk na nás napsal, jak ze zahrady od sousedů slyšával hudrování: „Jakeši, ty hovado, nežer mi ty kedlubny, nebo tě podříznu!“

Veselo bývalo tradičně i kolem soch. „Které město na světě je nejdrcnější? – Mladá Boleslav. Jako jedině si dovolilo postavit Lenina před soud.“ Hádanka měla na mysli bolševikovu sošku natočenou čelem k budově místního soudu. Byl to Lenin ve variantě „turista“, jehož zařatí pěti u ramen sváděly k doplnění batohem. V Sokolově na náměstí zase stával kamenný rudoarmějec, který rukou ukazoval k hodinářství. Místní mu na základě zkušeností se sovětskými osvoboditeli říkali „Davaj časy!“. V roce 1954 tuto sochu dva nevděčníci na protest proti rudé totalitě vyhodili do povětří. Dostali za to osm let nepodmíněně. Když je pouštěli z kriminálu, v Praze na Letné komunisté zrovna odstřelovali sochu Stalina – a dostali za to nejspíš prémie.

Opatrnější způsob odboje volili potměšilí knihkupci, když ve výloze umísťovali vedle sebe knihy s výmluvnými názvy, třeba *Husák ve fotografii* a *Výhodně ho z kola ven* (ve známé anekdotě se vedle sebe ocitly svazky *Chceme žít*, *Ve stínu mrakodrapů*, *Daleko od Moskvy*). Někdy vznikl vtip jaksí sám od sebe. Když Akademie věd vydala *Encyklopedický slovník*, byl Vasil Biľak, jeden ze strůjců okupace 1968, abecedně zařazen hned za heslem „Bílá hora“, takže se říkalo, že konečně našel své místo v českých dějinách. Doslova filigránský smysl pro humor musel čtenář projevít, aby se pobavil nad *Slovníkem spisovného jazyka českého*. Stalinistický literární teoretik Ladislav Štoll se tam totiž zaskvěl pod heslem „impotence“. Jazykovědci měli z vyšších míst nařizeno, aby v odkazech k heslům byla preferována jména pokrokových

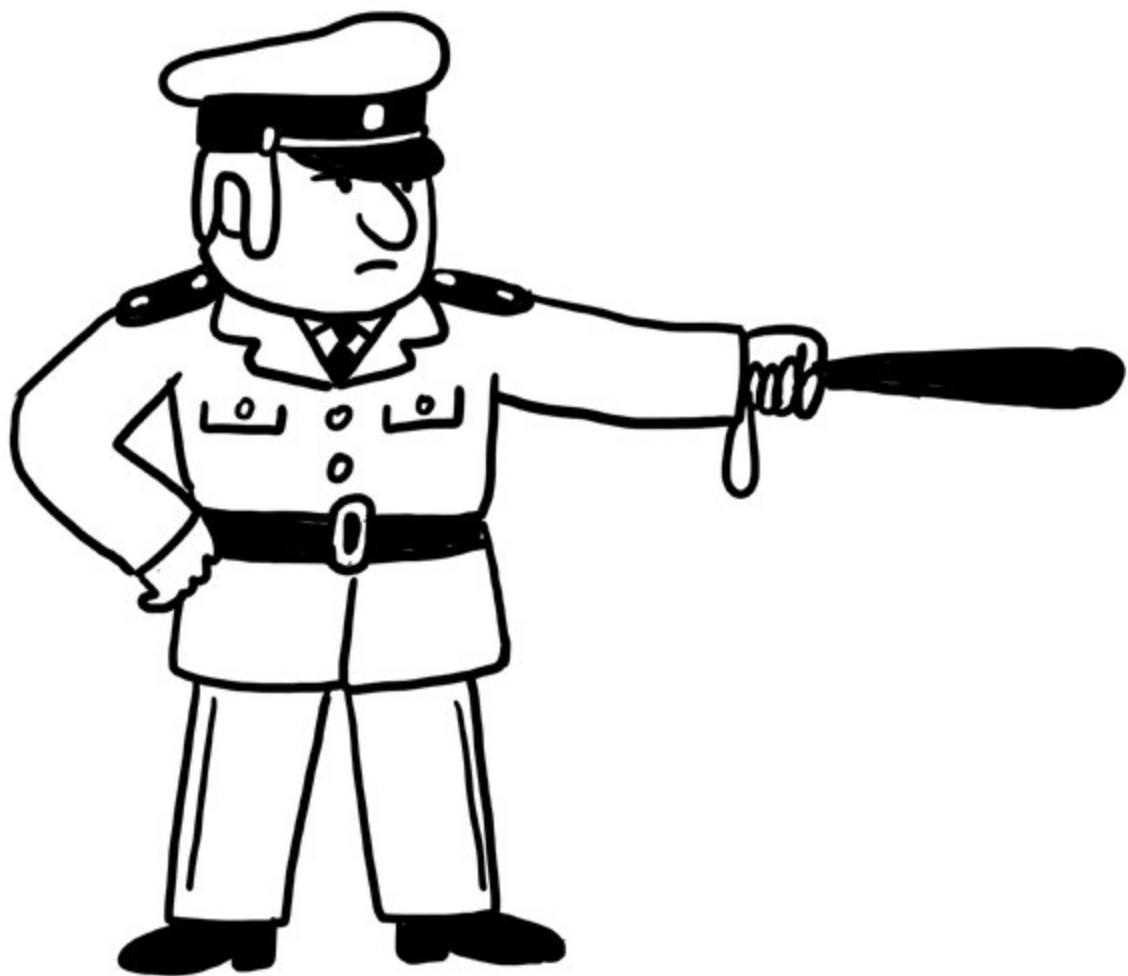
tvůrců. U hesla „impotence“ tak po lékařské charakteristice erektilní dysfunkce následovaly přenesené významy, kde stálo: „přen. expr. duševní i.; literátská i. (Štoll)“, což byl bonbonek pro fajnašmekry.

Pak se vyskytly i opačné případy, jež využily skutečnosti, že pod svícnem bývá největší tma. Scenáristovi Jiřímu Brdečkovi se podařil husarský kousek, když do filmu *Adéla ještě nevečeřela* (1977) propašoval pozdrav svému příteli Ladislavu Matějkovi, emigrantovi z roku 1948, který působil v USA jako pedagog na katedře slavistiky. Herec Ladislav Pešek v roli gymnaziálního profesora Albína Bočka ve filmu několikrát opakuje americkému detektivovi Nicku Carterovi v podání Michala Dočolomanského: „A kdybyste v Americe potkal Ladislava Matějku, tak ho pozdravujte!“

V

Minulost se pořád mění. V naší paměti, v hovorech u piva i v historických studiích a politických projevech neustále probíhá zápas o smysl prožitého. Na jedné straně u nás kraluje retro, které se nostalgicky opájí socialistickými fetiši od Píkaa po přestávky s koťátky, na straně druhé mezi některými historiky a politiky sílí mínění, že většina Čechů si onen totalitní stát tak nějak oblíbila, ba že k němu vlastně přilnula jako koťátka k televiznímu košíku, a vlastně jen pár kverulantům ten socialismus vadil. Náš lexikon – ačkoli v něm najdete heslo „kádrový hrb“ – se primárně nesnaží o žádné kádrování ani agitaci. Jeho cílem je nechat znovu zaznít hlas tehdejšího lidového humoru. A ten říká něco trochu jiného než mnozí současní vykladači minulosti. Říká dosti zřetelně, že většině Čechů byl ten absurdní režim prostě k smíchu, což v rámci postupujícího hospíu snad stojí za připomenutí.

Jan Nejedlý

A nyní již spořádaně postupujte do hesláře....

A

Dobré jitro, tady vnitro!

AGRESORKY – Též invazky. Druh plátěné vojenské obuvi ze zásilek UNRRA, které poskytovala válkou zasaženým zemím Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Humanitární organizace, jejíž činnost z větší části financovaly Spojené státy americké, posílala do Československa v letech 1945–1947 dopravní prostředky, suroviny, strojní zařízení a zpočátku především léky, potraviny, šatstvo a obuv. Lidový název „agresorky“, pocházející z 50. let, humorně komentuje pozdější vztah totalitního režimu k americké hospodářské pomoci – jde tedy o obuv agresorů. Původní „agresorky“ bývaly z hrubého plátva pískové nebo tmavozeleň barvy, vysoké do půli lýtek, s gumovou podrážkou a lněnými voskovanými šněrovadly. Oblíbili si je zvláště trampové, neboť skýtaly cennou náhražku nekvalitních tenisek a kecek místní poválečné výroby.

> *Hnus fialovej*

AKCE POZNEJ SVOU VLAST – Převážení především politických vězňů z jednoho nápravného zařízení do druhého, často jen na pár dní. Přesuny mezi věznicemi sloužily k psychickému deptání trestanců i jako prevence proti případným útěkům. Výraz užívali i příbuzní vězňů, kteří za nimi putovali na návštěvy napříč republikou. Všeobecně rozšířená osvětová fráze „Poznej svou vlast!“ získala v tomto případě hořce ironický nádech.

AKCE RUDÉ OKO – Noc strávená čtením samizdatových či exilových knih, které se musely druhý den vrátit nebo předat dalším zájemcům. Červené oči mohlo způsobit i celonoční sledování videokazet se západními filmy (i pornofilmy), které ráno též putovaly na nové adresy v pořadníku.

AMORTIZACE – Doplnění obecních kronik o pasáže s vybájeným líčením hrdinského partyzánského odboje a vůbec kreativní práce s historickými prameny a výkladem dějin. Název procesu byl odvozen od jména historika Čestmíra Amorta, který patřil vedle Václava Krále k předním představitelům normalizační historiografie. Již od 50. let si Amort budoval pověst účastníka protiněmeckého odboje, což však nikdy prokazatelně nedoložil. Značné rozpaky v odborných kruzích vzbuzovala také jeho „mýtotočná“ kniha *Partyzáni na Podbrdsku* (1958). Podle regionálních historiků si Amort v mnoha případech partyzánskou činnost vymýšlel. Dokonce měl údajně nabízet některým vesnicím přepis místních kronik, aby si tak vylepšily své válečné dějiny. Postava falzifikátora Amorta (pod jménem Andres) je zobrazena v románu Josefa Škvoreckého *Lviče*.

> *Námořní bitvy v SNP*

Za stranu, za lidi!

Partyzán vypráví dětem na besedě:

„V osm ráno jsme vyhnali Němce z lesa, ve dvanáct vyhnali oni nás, ve dvě jsme zase vyhnali my Němce, v pět oni nás...“

„A co bylo potom?“ ptají se nedočkavě děti.

„Potom přišel hajný a vyhnal nás z lesa všechny!“

„Tak co, strýčku, pojedete i letos na oslavy partyzánského odboje?“

„Ale kdež, vždyť já už ty nové partyzány ani neznám.“

Na besedě s pamětníkem.

„A dědečku, potkal jste taky partyzány?“

„Potkal.“

„A pomáhal jste jim?“

„Pomáhal.“

„A co jste pro ně dělal?“

„Špek jsem jim nosil a chleba.“

„A co na to říkali?“

„Danke schön, Großvater!“

„Ale, dědečku, to byli Němci!“

„Jo? Ale východní!“

Na besedě s partyzány.

První partyzán: „...a když se blížil německý Tiger a naše postavení na kopci bylo beznadějně, tu jeden soudruh vzal brašnu s granáty a se zvoláním ‚Za stranu, za lidi!‘ se vrhl ze skály přímo na tank.“

Druhý partyzán zašeptá prvnímu: „Promiň, Václave, pořád mi to vrtá hlavou. Nekřičel ten soudruh náhodou: ‚Zasraný náledí?‘“

ANDRC – Moravská jazyková varianta výrazu „androš“, jehož koncovka zase připomíná romštinu. V obou případech jde o underground neboli tzv. druhou kulturu šířící se mimo oficiální, státem kontrolované kanály a instituce. Svěráznou lingvistickou variantu undergroundu v Čechách tvořil i čundrground, zvaný též čundrgrunt či čudřák, což bylo spojení folku a bigbitu v podání muzikantů kolem Vladimíra Mišíka a Vladimíra Mertvy.

ANTI HARANTYN – Pilulka Antigest, první vlašťovka hormonální antikoncepce, se objevila v Československu roku 1965. Ve stejném roce shodou okolností začala televize vysílat pořad pro děti Večerníček. Tabletku proti početí dětí provázal lidový slogan: „Koupíme jí Antigest, aby mohla furt a fest!“ Preparátu se v narážce na Kinedryl, lék proti nevolnosti při cestování, říkalo také „kinderkill“.

Bětulka – selhala pilulka

Přijde pán za doktorem s tím, že nechce mít s manželkou děti.

Doktor říká: „Máte tři možnosti. Buď hormonální antikoncepce, prezervativ, nebo přerušovaná soulož.“

Pacient poděkuje a odejde.

Za pár let potká doktor na ulici onoho pána, jak vede za ruku tři děti.

„Vy jste koukám nedal na mé rady!“

„Pane doktore, dovoluji vám představit své děti. Tohle je Ondrášek – zapomněla na prášek, tohle je Anička – praskla gumička a toto je René – pozdě vytažené.“

ANTI PRČICE – Populární dálkový pochod, který roku 1977 šla skupina recesistů odzadu, tedy z Prčice do Prahy. Trucpochod s transparenty „Kdo nejde s námi, jde proti nám!“ se vykládal jako narážka na tehdejší dění kolem opoziční Charty 77 a hysterické kampaně známé jako Anticharta.

V 80. letech se také říkala hádanka: „Jaké jsou známé dálkové pochody pro zdraví? – Jsou tři: Praha–Prčice, Brno–Tetčice a napříč Angolou.“ V posledním případě měl žertěř na mysli incident z afrického státu Angola, při němž roku 1983 povstalci z hnutí UNITA zajali 66 československých občanů, kteří byli nuceni putovat 1 500 kilometrů džunglí na základnu rebelů. V zemi tehdy zuřila občanská válka mezi marxistickou vládou, již podporoval socialistický blok v čele s Kubou, a povstalci, kteří měli podporu západních zemí. Čechoslováci, kteří přijeli do Angoly zprovoznit výrobu v místní papírně a celulózce, se tak připeletli do jednoho z mnoha konfliktů studené války. Povstalci je považovali za „žoldněře sovětského imperialismu“ a požadovali za ně propuštění zajatců ze svých řad. Kromě jednoho Slováka, který zemřel během pochodu, se nakonec všichni naši rukojmí dostali na svobodu.

> *Chartágo (I)* > *Nějvětší autogramiáda v Čechách*

ANTONÍN ŘÍMSKÝ – „Panovnické“ přízvisko prezidenta Antonína Novotného, za jehož vlády začaly v Praze padat na chodce římsy z neopravených domů. Novotonda (odvozeno od Zápotondy) zastával kromě funkce hlavy státu ještě post prvního tajemníka ústředního výboru strany, odtud též přízvisko „prtanov“ (první tajemník Novotný) či „prtajstr“ (první tajemník strany). Když musel roku 1968 obě pozice promptně opustit, zpívalo se na melodii známé písně *Už Toníček pádí...* Vyučení zámečnickem podle obecného mínění na vysoké funkce nestačil, jeho vystoupení vyvolávala pravidelně posměch. Když si ještě coby prezident začal zvat do Lán poradce přes kulturu spisovatele Jana Procházku, spekovalo se jízlivě, zda z toho po vzoru Čapka a Masaryka nevzniknou Hovory s Antonínem Novotným. Po státníkové pádu se o takovéto „filozofic-

ké“ hovory pokusil publicista Rudolf Černý, dočkal se však od Novotného většinou jen funkcionářských frázi o stranické disciplíně, v lepším případě nahlédnutí do zákulisí politických intrik.

> *Feduál* > *Krásný Tony (I)*

Kuda, vy idiote?

Víte, proč po Antonínu Zápotockém zvolili prezidentem Antonína Novotného?
Aby na záchodcích nemuseli zamalovávat nápisy
TONDA JE VŮL!

Při volbě prezidenta Novotného byl prý jen jeden hlas proti – hlas lidu.

Co se stane, když Novotný vystoupí z automobilu Tatra 603?
Zůstane z ní jen Tatra 63.

„Novotný má prý francouzskou výchovu!“
„Jak to?“
„Když se učil zámečnickem, mistr ho mlátil francouzským klíčem!“

Novotný rozhodl, že zavede na Hradě jako dorozumivací jazyk ruštinu. Všichni poslechli, jen občas se někdo spletl. Třeba když Novotného na chodbě potkal slovenský soudruh Jozef Lenárt a přátelsky ho oslovil: „Kamže idete?“
„Pa ruski!“ křikne Novotný.
Vyděšený Lenárt se hned opravuje: „Kuda vy idiote?“

Rok 1966. Adepta studia sochařství přivedli k soše Antonína Novotného, na níž měl najít tři chyby.

„První chyba je, že na soše není datum narození.“

„Dobře, a druhá?“

„Že na ní není datum úmrtí.“

„Ale vždyť přece Antonín Novotný ještě neumřel!“

„To je právě ta třetí chyba!“

Antonín Novotný přišel k rabínovi a ptá se: „Co říká lid o mně a o našem socialistickém zřízení?“

Rabín vzal talmud, otevřel ho a Novotnému řekl: „Vlož sem sto korun.“

Novotný poslechl a rabín zalistoval o pár stránek dále. Potom řekl Novotnému: „Sem vlož dvě stě korun.“

Když Novotný vložil peníze do knihy, rabín opět obrátil několik listů: „Sem vlož tři sta korun.“

Rabínovo počínání Novotného dopálilo: „Jak dlouho to ještě bude trvat?“

Rabín nato: „Toto se ptá i lid.“

Po odstranění z funkce prvního tajemníka zbavili Novotného i funkce prezidenta. Žena ho hubuje: „Vidíš, Tondo, když ti před pár lety chtěli dát ten čestný doktorát, měl jsi ho přijmout.“

„Proč, prosím tě?“

„Teď bychom se pěkně odstěhovali na vesnici a tam bys mohl být obvodním doktorem!“

Všechno zná, všechno ví, je to soudruh Novotný.

ANTONÍN, TOPIČ ELEKTRÁRENSKÝ – Osleplý hrdina básně *Balada o očích topičových* z pera Jiřího Wolkerera, představitele tzv. proletářské poezie, jehož dílo si přivlastnila komunistická propaganda. Patetická oslava práce, která v básníkově baladě přežívá smrtelného dělníka, se stala předmětem povinné četby, recitace i masové čtenářské soutěže známé jako Fučíkův odznak. Zvukomalebné verše nejenže snadno uvízly v paměti („Antoníne, topiči elektrárenský, do kotle přilož!“), ale ponoukaly navíc k nepatetickým parafrázím („Antoníne topiči, hoď mi ptáka do piči!“) a k žertům na Antoníny vůbec. Ironií osudu se práce topiče stala za normalizace nejčastějším zaměstnáním, jež vykonávali univerzitně vzdělaní lidé, kteří byli za svou nepřizpůsobivost režimu vyhozeni ze svých původních profesí.

Kvíz z kotelny

Na Slovensku se vyprávěla hádanka: „Ako sa po česky volá manželka topiča?“

Odpověď: „Choť topiče.“

AURORA – Výkřik hanáckého budovatele ropovodu, kterému spadl na nohu stavební materiál („Au, rora!“). Oblíbená humoristická technika hledá ve slovech cizího původu tuzemské složeniny. V tomto případě to odnesl název ruského křížníku, jenž dal roku 1917 výstřelem z kanónu signál k útoku na Zimní palác v Petrohradu, a tím potažmo i k vypuknutí bolševické revoluce. Následně vznikla hádanka: „Jaké byly tři největší námořní

katastrofy v historii lidstva? – Požár na Queen Mary, potopení Titanicu a nepotopení Aurory.“

Slovník cizích slov

Amulet – vyloučení z AMU

Anoda – česko-ruské přitakání

Bigotní – označení desky Karla Gotta
s nahrávkami na obou stranách

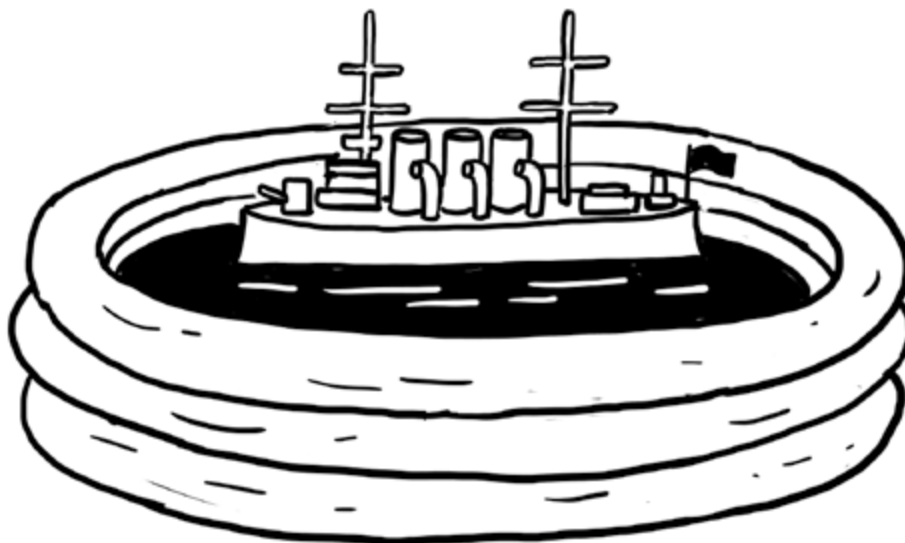
Bonifikace – soulož za bony

Damokles – oznámení dáme, že sešlo ze soulože

Flašinet – ruské oznámení, že došel chlast

Havana – údiv nad dobře vybavenou koupelnou

Gaskoněc – ruské oznámení, že došel plyn

Vladimíre Iljiči, zase jste po sobě neuklidil vanu!

Katapult – pracovní stůl kata Mydláře
Kramflek – skvrna po menstruaci
Langusty – záhumenek generálního tajemníka
Magie – oznámení, že polévkové koření je opět
v prodeji
Mandolína – zvolání na línou Marii
Paraple – rozloučení s pacientem psychiatrie
Popud – úd pravoslavného kněze
Prostata – požádej otce
Rigoletto – výmol na sovětské dálnici
Pacifikace – amputace dětských rukou
Zbiroh – výzva k inzultaci funkcionáře ROH

AZBUK – Rus. Nevraživost vůči všemu ruskému, respektive sovětskému se zvláště po srpnu 1968 promítla do vztahu k občanům Sovětského svazu, k jejich kultuře i řeči.

> *Generál Odtáhněnko* > *Ivani (I)*

Luk jasanový, tětíva hedvábná...

Čech provádí hosta ze Sovětského svazu po zoologické zahradě. Přijdou k medvědům.

„Što eto?“

„Eto medveď.“

„Gm, balšoj medveď. No u nas v Sovjetskom sojuze boleje balšije medveď!“

Jdou dál a přijdou ke koním.

„Što eto?“

„Eto lošad.“

„Gm, balšaja lošad. No u nas v Sovjetskom sojuze boleje balšije lošadi!“

Čech už má vztek, že se Rus pořád chvástá. Tak přijdou ke slonům.

„Što eto?“

„Eto bljocha.“

Rus se zarazí: „Gm, balšaja bljocha. U nas v Sovjetskom sojuze net takije balšije bljochy. No mnogo! Mnogo!!!“

V ruské televizi se doslechnou, že v jedné zapadlé vesničce žije stařík, který zná slavného ruského bohatýra Ilju Muromce. Tak se za ním vypraví a moderátor se ptá: „Vy jste prý znal slavného bohatýra Ilju Muromce?“

„Inu, znal i neznal,“ odpoví děda.

„To nám musíte vysvětlit,“ povídá redaktor.

„No jdu si takhle jednou lesem, najednou z křoví vyskočí chlap jako hora s lukem jasanovým s tětívou hedvábnou a střelou kalenou. Namířil na mě lukem jasanovým s tětívou hedvábnou a střelou kalenou a řekl mi, abych si sundal kalhoty. Moc se mi nechtělo, ale to víte, mířil na mě lukem jasanovým s tětívou hedvábnou a střelou kalenou, tak jsem si je sundal. Potom mi řekl, abych se vysral. Moc se mi nechtělo, ale to víte, mířil na mě lukem jasanovým s tětívou hedvábnou a střelou kalenou, tak jsem se vysral. Potom mi řekl, abych to sežral. Moc se mi nechtělo, ale to víte, mířil na mě lukem jasanovým s tětívou hedvábnou a střelou kalenou, tak jsem to sežral. Když to uviděl, začal se tak smát, že upustil luk jasanový s tětívou

hedvábnou a střelou kalenou. Já jsem zvedl luk jasanový s tětivou hedvábnou a střelou kalenou a namířil jsem na něj. Potom jsem mu řekl, aby si sundal kalhoty. Moc se mu nechtělo, ale to víte, mířil jsem na něho lukem jasanovým s tětivou hedvábnou a střelou kalenou, tak si je sundal. Potom jsem mu řekl, aby se vysral. Moc se mu nechtělo, ale to víte, mířil jsem na něho lukem jasanovým s tětivou hedvábnou a střelou kalenou, tak se vysral. Potom jsem mu řekl, aby to sežral. Moc se mu nechtělo, ale to víte, mířil jsem na něho lukem jasanovým s tětivou hedvábnou a střelou kalenou, tak to sežral. No, vždyť vám říkám, znal i neznal jsem ruského bohatýra Ilju Muromce. Jednou v létě jsme spolu poobědvali.“

Moskva. Host večeří v restauraci. Najednou se rozrazí dveře, do lokálu vtrhne gorila, vyskočí hostovi na stůl, ponoří do jeho polévky varlata, vyskočí a uteče pryč.

Konsternovaný host si zavolá číšníka: „Vy znajete, pačemu garila smačila jajca v majom supe?“

Číšník: „Ja něznaju, vy sprasitě direktora.“

Přijde ředitel hotelu.

Host: „Vy znajete, pačemu garila smačila jajca v majom supe?“

„Ja něznaju, vy sprasitě muzikantov.“

Tak host jde za barovou kapelou a ptá se: „Vy znajete, pačemu garila smačila jajca v majom supe?“

Kapelník povídá: „Da. My muzikanti znajom vsjo.“ A začne odpočítávat a zpívat: „Adin, dva, tri: Pa-če-mu ga-ri-la sma-či-la jaj-ca v ma-jom su-pe?“

Kurz ruštiny

Jak se řekne rusky Hello, Dolly?

Zdravstvujtě šachty.

Jak se řekne rusky Takový je život?

Takaja selaví.

„Vy panimájetě?“

„Já pani nemáju.“

B

Střízlivý nás nedostanou!

BELZEBUB ZEITUNG – Katolické noviny vycházející v letech 1948–1989. Kvůli své prorežimní orientaci si vysloužily řadu dalších hanlivých označení – Katolické koniny, Růžové právo, Katolické právo, Katolický rudý tisk, Katoličeskaja gazeta či Protikatolické noviny. Dobový lidový výraz zpochybnění nějaké skutečnosti zněl: „To psali v Katolicejch novinách na sportovní stránce.“ Jediné povolené periodikum katolické církve na českém území měli v režii kolaborující redaktoři a duchovní, často sdružení v organizaci Pacem in terris (Mír na zemi), které se zas přezdívalo Pláčem in terris, Mírák, Pacák, Pácoš či Paxfocl.

> *Paxteriři (I)* > *Plojhar (I)*

Žávěry papežské encykliky splníme na 120 %. Amen.

BEZ ZTRÁTY KYTIČKY – Úsloví pro bezchybné zvládnutí úkolu, které přešlo do hovorové řeči z televizní soutěže *Desetkrát odpověz*. Soutěžící dostali na začátku pořadu určitý počet kytiček, které jim byly za špatnou odpověď odebrány. Pokud se hráč nespletl, postoupil do dalšího kola „bez ztráty kytičky“. Zábavné vědomostní soutěže opanovaly obrazovku už od konce 50. let. Největší popularity došly televizní kvízy *Hádej, hádej, hadači*, *Deset stupňů ke zlaté* či *Šest ran do klobouku*. Zpočátku symbolické výhry v těchto pořadech vystřídaly později hodnotnější ceny, což dalo podnět k řadě fám. Kupříkladu ve vědomostní hře *Bud' – anebo*, kde byla hlavní cenou nábytková stěna v hodnotě průměrného ročního platu, losoval vítězný finalista výhru z osudí poslepu. Vsunul ruku do speciálního rukávu a míčky v osudí kvůli napětí chvíli přebíral, než jeden z nich vytáhl. Mezi lidmi se proto říkalo, že vítězný míček je namražený z ledničky a televizáci se pak se soutěžícím o výhru rozdělí.

Šest ran do klobouku

1. Co je to „cipakus“?

- a) řecký výraz pro úředníka /M/
- b) blbec, ale ne zas tak velký
- c) zařízení mladého muže v mezinoží /Ž/

2. Co to znamená „chuj s ním“?

- a) veselá poznámka při ztrátě předmětu /M/
- b) drahé rozloučení s přítelem v krematoriu /Ž/
- c) postesk nad ujetým autobusem

3. Co je to „cipovina“?

- a) projev pracovníka na schůzi ROH /M/
- b) vlněná látka pro suspenzor /Ž/
- c) materiál na prezervativy

4. Co je to „cipštajn“?

- a) nadřizený nevalné kvality /M/
- b) moravský hrad ze 14. století
- c) přirození jako kámen /Ž/

5. Co je to „kurvaštelung“?

- a) stanovisko havíře k situaci /M/
- b) československý výraz pro „jdi k šípku“
- c) poloha prostitutky /Ž/

6. Co je to piča?

- a) promováný inženýr československé administrativy
- b) mladá žena věrná svému muži /Ž/
- c) vzdělaný třicetiletý muž s platem 33 000 Kčs měsíčně, který se ožení /M/

Správné odpovědi se dělí podle pohlaví tázaného
– muž /M/, žena /Ž/.

BODOVÁ DIETA – Dieta ve stylu „zbodnu, na co přijdu“. Ve skutečnosti šlo o dietu založenou na bodovém systému, který přiřazoval jednotlivým druhům potravin body dle kalorické a výživové hodnoty. Obliba dietních programů u nás naplno propukla až v 60. letech. V době začínajícího budování socialismu, natož těsně po válce měli lidé problémy spíše s nedostatkem potravin než s nadváhou. „Z koncentráku se nevrátil nikdo tlustej,“ nechal se údajně slyšet známý dietolog

Rajko Doleček. Četná poválečná vystoupení komunisty Zdeňka Nejedlého v rozhlasě zase glosoval vyhladovělý lid replikou: „Více jedlého a méně Nejedlého!“

> *Vstávat a cvičit*

Kdo je žravec, ten je zdravej

Funkcionáři razili po válce heslo: „Čelem k masám!“ a lidé by raději: „Čelem k masu.“

Potkaly se paní Marta Gottwaldová s paní Hanou Benešovou.

„Paní Hano, jak vy to děláte, že jste stále tak krásně štíhlá?“

„Každé ráno posnídám a pak už jím jen tři kolečka mrkve k obědu a tři k večeři.“

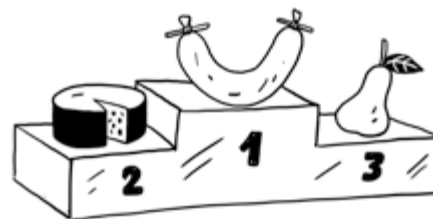
Potkají se za týden a paní Marta povídá: „Paní Hano, jak to děláte? Já ty první dvě kolečka mrkví ještě sním, ale to třetí už do sebe fakt nenarvu!“

„Miláčku, řekni, nejsem tlustá v těch džínách?“

„Nebudeš se zlobit, když ti řeknu pravdu?“

„Ne, vůbec ne.“

„Spím s tvojí sestrou.“

Vítěz závodu „Zdravý jedlík“ je polovegetarián – ovar si dává s křenem.

BOLÍVIE – Jedna z mnoha alkoholických her. Množství vypitého piva či panáků odviselo od cvrknání krabičky zápalek na stole. Název „Bolívie“ odkazoval spíše ke slovesu „bolí“, evokujícímu ranní kocovinu, než k nedostupné exotické destinaci. Další opileckou kratochvílí byla hra „Macháček“ se dvěma hráči kostkami a hlášením falešných výsledků, jejichž prozrazení se rovnalo napití. Ustálenou kolektivní podobu měly přípitky typu: „Kdo ses v lednu/únoru/březnu... narodil, povstaň, povstaň, povstaň, chop se svojí skleničky a vypij obsah celičkový, do dna, do dna, do dna.“ Závěrečné zvolání („Kdo ses vůbec narodil...“) donutilo ke konzumaci všechny zúčastněné. Doslova rituálem se stalo tzv. husitské pití, kde vyvolavač komunikoval se spolustolovníky: „Koule kamenná, hrubě tesaná, střelného prachu pytle půl, levé kolo založit, pravé zakopat, směr zadek mého koně: PAL!“ – „Bratře Žižko, dovolte mi promluvit mezi třema očima. Rána byla příliš krátká.“ – „Nevadí, bratři. Popojedem!“ Po této replice všichni vstali a vypili na ex panáka, načež se obřad opakoval. Prohlášení, že komunismus zatočí s alkoholismem stejně jako třeba s prostitucí či manželskou nevěrou, se ukázala být čirou utopií.

> Čtenář ubrusů (I)

Těžká rána opilcova

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se jde pro pivo.

Dřív než se lenoch připraví k práci, pilný už má v sobě dvě piva.

Vadí-li ti pivo při práci, přestaň pracovat.

Chlastat fajn, platit najn.

Nezvracejte pod stůl, jsou tam vaši kamarádi.

Nalejvaj se pupence,

nalejvaj se mraci,
a že nejsem pupenec
ani mrac,
naleju se taci.

(Koulelo se, koulelo)

Šli paňáci silnicí,

fernet a dva myslivci,
myslivci dva.
Kam, paňáci, kam jdete,
vy se do mě vejdete...

(Šly panenky silnicí)

Šestý je krásná věc,

ale sedmý si za něj nekoupíš...

(Šťěstí je krásná věc)

Až mě zítra ráno v pět k pípě postaví,

ještě si naposled dám pivo na zdraví,
dám sbohem kolchozu na kraji naší dědiny,
mám jater cirhózu a v háji ledviny...

(Až mě zítra ráno v pět)

Cirhózo ty krásná,

cirhózo ty má...

(Cikánko ty krásná)

Typy opilců: cellista a houslista.

BOMZOMOL – Udavačský systém v komunistických lágrech, který řídili většinou tzv. bezpečnostní referenti. Označení pro organizované „bonzování“ upomíná na sovětský Komunistický svaz mládeže zvaný Komsomol.

BRAMBOROUŠ – Familiární přízvisko mandelinky bramborové, která v roce 1950 zamořila tuzemská bramborová pole. Propaganda přišla s tvrzením, že šlo o cílený imperialistický útok USA, a proto tohoto škůdce nazývala „americkým broukem“ či „šestinohým vyslancem Wall Streetu“. Američané měli mandelinku vyhazovat z letadel, posílat k nám přes hranice pomocí mraků či rozsévat na pole rukama záškodnických agen-

tů. Do absurdní protiamerické kampaně se zapojil i spisovatel a kreslíř Ondřej Sekora knihou pro děti *O zlém brouku Bramborouku* (1950) s podtitulem *O mandelince americké, která chce loupit z našich talířů*. Pravda však byla taková, že k zamoření bramborových polí mandelinkou došlo v té době v celé Evropě. Pouze u nás, v Polsku a NDR to propaganda využila k lživé kampani.

Skutečně nebezpeční „brouci“ přišli ze Západu až o deset let později. Nepocházeli však z Ameriky, nýbrž z Velké Británie. Beatová skupina The Beatles (Brouci) pobláznila mládež takřka celého světa včetně východního bloku a odváděla ji od slepé poslušnosti k revoltě a k zájmu o západní styl života.

> *Broukismus-pytlikismus* > *Iebína*

Helou, blejšn...

Americká mandelinka bramborová přijde škodit do Československa a potká vypasenou veš.

„Helou, blejšn, čest prejšn, kde je tady poule bramborejšn?“

„Izvinitě, ja něznaju, ja savětskij turist.“

BROUKISMUS-PYTLÍKISMUS – Myšlenkový směr, jehož stoupenci radí ostatním v mnoha oborech, aniž by se v nich sami dostatečně vyznali. Název je odvozen nejen od jména známého hrdiny dětských knih Ondřeje Sekory, ale též od proklamované univerzálnosti marxismu-leninismu. Literární brouk Pytlík načerpal své nesoustavné teoretické vědomosti, jež v praxi selhávají, při pobytu v kině, což je příznačné. Vyznaváci „broukismu-pytlíkismu“ své vzdělání také často odvozovali z agitačních filmů, brožur či plakátů. Stylizace Pytlíka do role směšného tlučhuby a nemehla však nakonec pohádkovou postavu paradoxně ochránila před zneužitím ve službách propagandy, jako se to stalo jeho serióznímu kamarádovi Ferdovi – viz kupř. knihu *Ferda Mravenec ničí škůdce přírody* z roku 1951.

> *Bramborouš*

„Soudružko beruško, pozor, sověšší vědci zjistili, že gravitace funguje i ve středu...“

*I když ti obušek zpřeláme vaz,
dál budeš milovat Sovětský svaz!*

CESTUJEME, KAM MŮŽEME – Realistický výklad zkratky Cestovní kanceláře mládeže (CKM). Jak z názvu vyplývá, agentura se orientovala na turisty do třiceti let. Účastníci zájezdů museli mít doporučení od svazu mládeže, přičemž výběr nabízených destinací byl značně omezen. Pokud se v nabídce objevily cesty do západních zemí, tvořily se před prodejnými místy obrovské, mnohahodinové fronty.

ČAPÁJEV – Sovětský terénní vůz GAZ 67, jenž byl dle pověstí inspirován americkými jeepy. Přízvisko „Čapájev“ pro vozidlo zdolávající strmé terénní překážky pochází od velitele Rudé armády Vasilije Čapajeva. Uctívaný bolševický komisař zahynul roku 1919 po útoku uralských kozáků; některé prameny dokonce uvádějí, že se utopil na útěku před československými legionáři. Jisté je, že po skončení občanské války byla jeho osoba vydatně propagandisticky využita. Za vzor jej dávali sovětským vojákům během druhé světové války i později. Coby reakce na oficiální legendu vznikl rozsáhlý soubor čapajevských anekdot, které stejně jako třeba příběhy o rozvědčíku Stierlitzovi zdomácněly i u nás.

> Čukča > Štokrlitz (I)

Geroj vsjo vremja vpered!

Čapajev: „Nepřítel za námi! Vpřed, taváryšči!“

Čapajev se ptá vojáků: „Potřebují ptáci peníze?“
Po zamítavé odpovědi zvolá: „Vojáci, sokolící moji! Propil jsem váš žold!“

Rok 1918. Revoluční Rusko.

Vasilij Ivanovič Čapajev dorazí na štáb a tam vidí, jak bělogvardějec jebe Aňku kulometčici. Vasilij Ivanovič vytáhne revolver a namíří na oficíra.

Důstojník se brání: „Vasja, do neozbrojeného ležícího chlapa kulturní člověk nestřelí.“

„Aňka, ty jsi hrdinská rudá kulometčice,“ povídá Čapajev. „Musíš uposlechnout můj rozkaz. Příraž mu tak, aby vyletěl do výšky, a já ho ne jako člověka, ale jako kačenu v letu odbachnu!“

Rok 1919. Revoluční Rusko.

Vasilij Ivanovič Čapajev a jeho ordonanc Petka sedí a nudí se.

Čapajev povídá: „Petko, zaběhni do vesnice k tomu mužikovi, co pálí samohonku, a dones flašku.“

Za hodinu se Petka vrátí: „Vasiliji Ivanoviči, on nemá ani kapku pálenky.“

Čapajev se na Petku rozčílí: „Ech, ta dnešní neschopná mládež! Pojď, jdeme tam spolu.“
Přijdou ke starému mužikovi.

Čapajev ho zdraví: „Zdrávkuj, otče.“
„Zdrávkujtě, synkové.“
„Otče, přišli jsme k tobě ve jménu sovětské vlády.
Koukám, že domek máš starý.“
„Och, starý je, starý...“
Peťko zapiš: „Nový dům jemu od sovětské vlády.
A ženu máš starou?“
„Starou, synu, starou...“
Peťko zapiš: „Novou ženu jemu od sovětské
vlády.“
„Synkové moji, jak jsem se na vás jenom
načekal. Sedněte si, vypijeme si.“
Poseděli, popili i pár flašek na cestu dostali. Při
odchodu se ještě Čapajev ve dveřích obrátil a ptá
se: „Otče, a možná ty máš i chuja starého?“
„Ój, synu, věru starého ho mám, starého...“
Peťko zapiš: „Chuja jemu od sovětské vlády.“

ČEDOKOVÍ STŘELCI – Movití západní turisté, kteří prostřednictvím cestovní kanceláře Čedok jezdili do Československa na lov lesní zvěře. Zatímco propaganda permanentně pranýřovala západní styl života, „čedokovým střelcům“, představujícím pro stát zdroj valut, režim všemožně vycházel vstříc, ba nabíhal a podlézal.

ČERNOCH – Zakázaný spisovatel, který publikoval načerno pod jménem jiného autora. Ojediněle se tak dělo už za protektorátu, nejvíce tato praxe kvetla v době normalizace. Po sametové revoluci se v řadě případů musely poopravit dějiny literatury a jména „pokryvačů“ nahradit jmény skutečných tvůrců.

Bohumil Hrabal ve skutečnosti „černochem“ nebyl, neboť měl mezi spisovateli ojedinělé postavení. Jeho díla vycházela zároveň oficiálně, v samizdatu i v exilu.